

3. Вироблення лідерської компетентності школярів.
4. Професійна орієнтація здобувачів освіти.
5. Поглиблена підготовка членів товариства до самостійної пошукової роботи.
6. Створення умов для залучення до колективної науково-дослідницької діяльності школярів різних вікових категорій, для їх спільної роботи з професійними дослідниками.
7. Здійснення досліджень, які мають практичне значення.
8. Розробка та реалізація дослідницьких проєктів, що ґрунтуються на вивченні проблем як свого регіону, так і всієї України, та вибудовують стратегію щодо їх розв'язання.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. Київ : Шкільний світ, 2002.
2. Авер'янова Н. Сучасна українська еліта: перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету*. 2011. № 15. С. 41–44.
3. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 12–15.
4. Стадник О. О. Дослідницька робота як засіб творчої самореалізації учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 7. С. 295–300.
5. Сагайдак В. В. Дослідницький компонент у роботі з обдарованими дітьми. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану* : матеріали XIV науково-практичної онлайн-конференції (23 – 25 червня, 2022 р). С. 272–280.

Шевченко С. М.,
канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 821.161.2.09:929

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНИХ КОНЦЕПЦІЙ Ю. ФЕДЬКОВИЧА ТА С. ВАСИЛЬЧЕНКА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

В сучасних умовах реформування системи освіти в Україні, при пошуках базових принципів національної освіти, варто звернутись до вітчизняної спадщини митців, зокрема Юрія Федьковича та Степана Васильченка – доробку відомих

мислителів минулого, що вивчали питання змісту, ролі та значущості освіти у житті українського суспільства. Реконструюючи минуле, людина узгоджує своє бачення з правилами і нормами сучасності, орієнтується на зрозумілі й звичні їй цінності та ідеали суспільного життя. Особливості осмислення генезису українського народу у філософії освіти Юрія Федьковича та Степана Васильченка, яка була підпорядкована осмисленню особливості розвитку українського народу в контексті його історії, мови, освіти, ментальності й духовності набуває зараз особливого значення. Реалізація цих завдань сприяла самоусвідомленню й відстоюванню українських інтересів у широкому буттєвому діапазоні.

Філософське осмислення проблем освіти Юрія Федьковича та Степана Васильченка ґрунтувалося на вагомих здобутках філософської та педагогічної думки попередніх періодів. Тоді освітній процес розглядався як аспект людського буття, який в силу великого державного значення, перебував під патронатом князівської влади, котра почала вводити шкільну освіту. Створювалися й осередки православної церковної освіти, у яких важлива роль відводилася самоосвіті. Водночас, існування в умовах постійної зовнішньої загрози (сурова "школа життя") накладало свій відбиток на головні завдання освіти та самоосвіти: вони були зорієнтовані на пріоритет землі, працю хлібороба.

Творча спадщина Юрія Федьковича була різноманітною: поезії, проза, драматичні твори, казки і перекази, а сама прозова налічує понад 60 повістей, новел та оповідань. Всі спрямовані на прищеплення людяності й доброти, перейняті українським національним духом. У них заклик як гартувати волю й характер. Письменник служив українській національній ідеї, вбачав у ній єдину мету. Його просвітницька діяльність була спрямована на збагачення культури і освіти українського народу. Традиційна українська родина у педагогічній системі Ю. Федьковича була найвищою вихователькою підростаючих поколінь. Він стверджував, що батьківсько-материнську педагогіку нічим і ніким замінити не можна, тим паче доброзичливі стосунки між батьками і дітьми, братами і сестрами, родичами й свояками – найкращий засіб плекання високої духовності й гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології і патріотизму. Письменник утверджував волелюбні ідеї, захищав соціальні й національні інтереси свого народу. Ю. Федькович писав про життя гуцулів і про свій край, але тематика його творів загальнолюдська, загальноукраїнська. Учений розповідав про мужність і відвагу народних месників, про тяжку долю гуцульських трударів. Педагогічний доробок Ю. Федьковича спрямовувався на пробудження національної свідомості, відродження культури українців Буковини, становлення українського шкільництва, боротьбу за народну українську школу.

Твори для дітей високохудожні й високогуманні. У казках діють сильні, мужні, справедливі герої, що перемагають зло. Казки, як і решта творів Ю. Федьковича для дітей, несуть у собі глибинну ідею любові до вітцівщини, а в це поняття автор вкладає родину, землю, Батьківщину. Казки вчать бути правдивим і справедливим, не лінуватися працювати та вчитися. Він постає перед читачем поетом, письменником, казкарем, який надзвичайно глибоко розуміє дитячу душу, вміє розмовляти з дитиною, шанує в ній людину, від якої залежить майбутнє нашої землі.

Основні праці ученого про любов до рідної домівки "Дезертир" (1861), українських національних героїв: Олексу Довбуша (балада "Довбуш" (1861), Богдана Хмельницького (історична трагедія "Хмельницький" (1887), про Лук'яна Кобилицю (1887), вірш "Україна" (1862) та "Співаник для господарських діточок" (1869), "Повісті Осипа Федьковича" (1876), "Три як рідний брат".

Ю. Федькович особливу увагу звернув на початкову школу, яка закладала фундамент національної освіти й виховання учнів. Він радив учителям "більше уваги і часу приділяти каліграфії, яка в тій чи іншій мірі занедбана всюди", частіше практикувати домашні письмові роботи. Він передбачав, що відповідні зміни у змісті навчання й виховання відбудуться на основі розробки й впровадження нових шкільних програм й українських підручників. Написаний цей підручник для початкової школи став знаменною віхою в історії українського букварства. У той час, на Буковині, на відміну від усіх попередніх, він був написаний українською мовою із застосуванням фонетичного правопису і перейнятий українським національним духом. Після елементарних відомостей про мову та її склад було вміщено прості, зрозумілі для дітей коротенькі оповідання, в яких розповідалося про працю вчителя. Його педагогічною основою стали народна педагогіка та здобутки педагогічної науки, а саме: насичений фольклором, розмаїтим дидактичним матеріалом, спрямованим на опанування грамотою й забезпечення розумового і духовного розвитку учнів.

Ю. Федькович був послідовником ідей Т. Шевченка. Головним завданням було збереження національних традицій, розвиток рідної мови і культури, утвердження почуття національної самосвідомості, збагачення духовного арсеналу українського народу [4, с. 5, 15].

Просвітитель боровся за національну освіту, дбав про збереження української мови; закликав будувати рідну школу й національну систему виховання своїм розумом і своїми руками, виявляючи при цьому громадську активність. Письменник прагнув реорганізувати наявну в той час на Буковині відсталу систему освіти відповідно до потреб української нації, вимог передової педагогічної думки.

Просвітник доводив, що навчання в школах повинно здійснюватися рідною мовою: нею діти мають декламувати вірші, виконувати письмові вправи, вивчати арифметику, географію, історію, фізику, займатися малюванням, фізичними вправами, доглядати рослин і тварин та ін. Така шкільна програма вимагала не тільки фахових педагогічних кадрів, але й нового покоління підручників.

Високо цінував фольклор і народні звичаї як могутні виховні засоби. Сам шанував і збирав ці скарби народної педагогіки, уклавши збірники "Буковинські пісні з голосами", "Колядник руського народу", "Руський женчик", "Найкращі співанки руського народу на Буковині", й молодь закликав: "шануйте, – писав він, – й не цурайтесь давніх наших звичаїв! Шануйте їх так, як се у других чесних народів ведеться, а буде вам слава, людям честь, по праотцях же Ваших хороша пам'ять" [5, с. 472].

Ю. Федькович в усьому народному бачив великий виховний сенс. Сам він ходив у простому гуцульському вбранні. Коли староста заборонив йому приходити в нього на засідання, то Федькович відповів: "Жию між народом, люблю той наряд і народної одежі не покину". За це він здобув велику шану й любов народу [5, с. 474].

Українські письменники цієї доби прагнули до об'єктивного відображення у творах особливостей національного характеру й етнографічної атрибутики. Серед них був і Степан Васильченко, відомий українському читачеві як прозаїк, драматург, літературний критик і перекладач. Його поетологічна система драматургії формувалася в переломний для української літератури і театру період, коли змінювалося розуміння ролі театру, з'являлися нові теми та естетичні концепції, які зумовлювали значною мірою своєрідність жанрово-композиційних форм та образної палітри драматичного твору [1, с. 256]. Більшість творів Степана Васильченка повернулася із забуття, проте вони й досі залишаються належно не поцінованими та недостатньо дослідженими. Критики минулого століття, оперуючи переважно шаблонними методами, з огляду на класову позицію, були недостатньо об'єктивними в оцінці творчості Степана Васильченка через презентацію "народницького" напрямку в українській літературі. Лише наприкінці ХХ ст. з'явилася можливість без ідейно-політичної заангажованості трактувати літературний доробок Степана Васильченка, який належав до авторів, що творили у складний період протистояння "елітарних" і "народницьких" мистецьких течій. На його думку, українська література мала йти шляхом розвитку саме кращих традицій народної творчості. Степан Васильченко намагався орієнтувати творчий доробок, зокрема драматургічний, переважно на багатомільйонного сільського читача. Цей крок був виправданим потребою

вирішення проблеми національної самосвідомості народу, підняття його загальноосвітнього й культурного рівня та духовності. Орієнтуючись на відкриття європейської "нової драми", синтезуючи в своїх п'єсах особливості неореалізму, неоромантизму, символізму, експресіонізму, Степан Васильченко йшов до формування національних версій, до переусвідомлення параметрів рідної культури, шукаючи творчі засоби, адекватні до нових культурних викликів [2, с. 51].

Однією з провідних тем творчості Васильченка було життя народних учителів, в яких викривав незадовільний стан освіти в Україні, відсталість народної школи, тяжке правове та матеріально-побутове становище вчителів початкових шкіл. Це "Записки вчителя" "Записки з життя сільських вчителів" (1898-1905) та інші щоденникові записи С. Васильченка, які стали документальною основою реалістичних новел і оповідань. Під час учителювання в цій же школі була написана стаття – перший друкований твір українською мовою – "Народна школа і рідна мова на Україні", яка була видрукувана в журналі "Громада" 1906 року [3, с. 51].

Степан Васильченко, творчо інтерпретуючи народну поетичну мову і надаючи "контактові" з уявним читачем особливого значення розкриває спів у п'єсах. Степан Васильченко послідовно здійснював власну мистецьку програму – ствердження засобами поетизації позитивної самотності українського національного характеру з метою пробудження народної самосвідомості. Отже письменники мали індивідуальне творче кредо, яке послідовно здійснювали, – дати дітям, селянам, із якими їх споріднювало походження, життєрадісну й вишукану художню літературу, спрямовану на пошук власної ідентичності і збереження української ментальності.

Список використаних джерел

1. Васильченко С. Мужичський ангел : оповідання, повісті, п'єси / Упоряд., пер. і прим. Н. Шумило. Київ : Веселка, 2000. С. 256–281.
2. Васильченко С. Оповідання. Повісті. Драматичні твори. АН УРСР / Упоряд. і приміт. Н. М. Шумило; вступ. ст. Б. А. Деркача. Київ : Наукова думка, 1988. 594 с.
3. Васильченко С. Твори. В 3 т. Т. 1 : 1903–1916 / Упоряд., вступ. ст., прим. Б. А. Деркача, В. А. Костюченка. Київ : Дніпро, 1974. 406 с.
4. Шевченко С.М. Просвітницька й педагогічна діяльність Юрія Федьковича (1834-1888) чи миттєвості сьогодення... *Наука і техніка сьогодні*. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-472-481](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-472-481). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive> <https://lib.iitta.gov.ua/734635>.

5. Шевченко С.М. Філософсько-освітні погляди діячів України (1917 – 1991 р). Вісник науки та освіти" Київ: Видавнича група "Наукові перспективи", 2023. № 11 (17). С. 1257-1265. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive>.

Шелельо В. І.,

УДК 159.9

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

ПСИХОТРАВМУЮЧИЙ ВПЛИВ БУЛІНГУ НА ОСОБИСТІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКА

Мета дослідження дослідити та встановити особливості впливу булінгу на старшокласників.

Завдання дослідження: визначення булінгу та його структури; експериментальне дослідження проблеми булінгу в школах; обґрунтування основна передумова появи булінгу; розробити програми психологічної корекції для "жертв" цькування на основі даних, отриманих в результаті психологічних досліджень; проаналізувати психоемоційний стан 10-річних дітей, які постраждали від цькування; охарактеризувати групову форму психологічної підтримки; провести соціально-психологічний тренінг "форми булінгу, його виявлення та профілактика.

Методи дослідження У процесі дослідження використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження в обох напрямках: теоретичні: аналіз, синтез, класифікація; аналітичні методи, дослідження з соціальної психології науки, педагогіки; вивчення навчальної літератури; структурний аналіз стандартизованих документів; концептуальний; порівняльний аналіз; практичне застосування: анкетування. У статті дається психологічна характеристика і аналіз поняття булінг і його структури.

К. Роджерс-р. Згідно з методикою соціально-психологічної адаптації по дослідженню Даймонда, була виявлена потенційна група ризику серед дітей. Через низькі результати за цими шкалами можна констатувати такі результати і думати, що ці діти могли стати "жертвами" цькування. Дезадаптація, неприйняття себе та інших, прагнення домінувати і заглибленість в себе можуть привести до небажаних наслідків, і такі учні частіше піддаються цькуванню або стають жертвами.

Схильність об'єкта до конфлікту і агресії як особистісна характеристика визначена Е.П. Ільїним з використанням методики "особистісна агресія і